

**ГЕНЕРАЛЬНА ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ**

ГАЛАЙ Андрій Олександрович

УДК 342.97

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ
ЮРИДИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії прокуратури України.

Науковий консультант:

доктор юридичних наук, доцент
ГРЕЧАНЮК Сергій Костянтинович,
Національна академія прокуратури України,
завідувач кафедри кримінального права,
кримінології та кримінально-виконавчого права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
КАЛЮЖНИЙ Ростислав Андрійович,
Юридичний інститут
Національного авіаційного університету,
заступник директора з наукової роботи

доктор юридичних наук, професор
КОЛПАКОВ Валерій Костянтинович,
Запорізький національний університет,
професор кафедри адміністративного та
господарського права

доктор юридичних наук, професор
МЕЛЬНИК Роман Сергійович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри адміністративного права

Захист відбудеться « » квітня 2015 року о « »— на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.730.02 Національної академії прокуратури України за адресою: 04050, м. Київ, вул. Мельникова, 81-б.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії прокуратури України (м. Київ, вул. Мельникова, 81-б).

Автореферат розіслано « » березня 2015 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Київець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розбудова України як демократичної правової держави актуалізує обов'язковість розвитку і залучення до процесу публічного управління не лише органів державної влади, але й широкого кола інституцій громадянського суспільства. Провідними їхніми представниками у світі та в Україні визнаються громадські об'єднання різних організаційно-правових статусів та форм легалізації.

За інформацією ресурсного центру «Гурт», підтвердженою опрацюванням офіційних даних Міністерства юстиції України, громадянське суспільство в Україні сьогодні представляють 74,5 тис. громадських організацій, 14,1 тис. благодійних організацій, 28,9 тис. профспілок, понад 20 тис. громадських об'єднань інших організаційно-правових форм. Аналіз напрямів їхньої діяльності та кола осіб, інтереси яких вони представляють, дозволяє визначити, що понад 70% інституціолізованих громадських об'єднань в Україні ставлять за мету вплив на державну політику в різних галузях.

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що участь у публічному управлінні бере окрема група громадських об'єднань, незалежно від обраної ними організаційно-правової форми. Цю спільноту можна узагальнити за змістом діяльності: громадські об'єднання юридичного спрямування. Їх єдне комплекс напрямів та форм діяльності, які дозволяють ефективно сприяти удосконаленню законодавства та практики його реалізації, захищати права людини, займатися формуванням та розвитком правової культури й освіти, проводити прикладні наукові дослідження. Дослідження діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування дозволило оцінити їхню кількість в Україні приблизно у 100 тис. Така значна кількість учасників публічного управління зумовлює необхідність якісного вивчення та удосконалення адміністративно-правових основ їхньої діяльності.

Дослідження набуває особливого значення в умовах процесу євроінтеграції України, впровадження нових правових і соціальних цінностей, реформування публічного управління. Це відкриває можливості пошуку сучасних нових моделей взаємодії влади з інституціями громадянського суспільства, удосконалення інструментарію відкритого функціонування органів влади усіх рівнів, розширення правових форм та методів участі громадських об'єднань у формуванні та реалізації державної політики.

Доведенню актуальності дисертаційного дослідження сприяє аналіз ступеню наукової розробки теми. Так, питання функціонування інституцій громадянського суспільства та їхньої взаємодії з державою були в останні роки одним із поширених напрямів наукового пошуку в Україні.

Більшість наукових досліджень цього напрямку було присвячено питанням правового обґрунтування концепції громадянського суспільства, його взаємозв'язків із державою, участі недержавних суб'єктів у публічному управлінні (В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, О.О. Бабінова, М.В. Банчук, В.М. Бевзенко, А.І. Берлач, Є.В. Бистрицький, Ю.П. Битяк, А.М. Білоус,

С.Г. Братель, М.Ю. Віхляєв, А.М. Волощук, І.П. Голосніченко, С.К. Гречанюк, Є.В. Додін, А.П. Заєць, Р.А. Калюжний, С.О. Кириченко, І.Б. Коліушко, А. Ф. Колодій, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, С. Ф. Костантінов, В.І. Комарницький, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, М.В. Лациба, К.Б. Левченко, Д.М. Лук'янець, Л.С. Мамут, О.А. Мартиненко, Т.О. Мацелик, В.В. Медведчук, Р.С. Мельник, Н.С. Нижник, М.М. Новіков, В.Д. Новохацький, В.І. Олефір, С.В. Петков, Р.А. Ромашов, Р.В. Романов, О.П. Рябченко, А.О. Селіванов, Г.Л. Сергієнко, О.В. Скрипнюк, Р.О. Стефанчук, С.Г. Стеценко, С.М. Тимченко, Ю.А. Тихомиров, Н.В. Філик, О.Я. Хуснутдінов, Р.А. Черноног, О.М. Шпакович та ін.).

Певна частина наукових досліджень була присвячена організаційно-правовим аспектам створення і діяльності громадських об'єднань (Т.О. Бутирська, О.М. Ващук, О.Ю. Вінніков, Є.Є. Додіна, Л.О. Ємець, Є.Ю. Захаров, Н.П. Ковалішина, О.О. Кожушко, С.В. Колосок, В.М. Кравчук, М.В. Менджул, В.І. Надрага, В.Ю. Нікіфоров, В.І. Пашенко, В.П. Тимощук, Н.А. Циганчук, В.О. Чепурнов та ін.). Інша група авторів головним чином характеризували окремі напрями діяльності недержавних організацій юридичного спрямування: права людини, протидія насильству, гендерна рівність тощо (П.В. Вербицька, А.П. Гетьман, А.Ю. Глуховський, О.А. Калашник, В.В. Кашевський, М.А. Лінник, Л.І. Лойко, О.М. Музичук, Н.П. Онищенко, С.В. Черкасова, І.Т. Темех, І.С. Яковець та ін.). Діяльність юридичних клінік як особливого виду інституцій громадянського суспільства було досліджено наступними науковцями та практиками (І. С. Андрєєчев, Л. А. Воскобитова, Т. З. Гарасимів, А. Б. Гутніков, І.В. Дмитриченко, Є.Н. Доброхотова, Н.С. Дубчак, М.В. Дулеба, В.А. Єлов, В.В. Король, М.Т. Лоджук, Д.І. Мейєр, С.І. Молібог, М.Б. Поляков, В.В. Самолук, О.Л. Соколенко, В.В. Стаднік, Н.В. Сухицька, М.В. Удод, А.О. Філіп'єв та ін.).

Удосконаленню авторських поглядів щодо функціонування недержавних організацій як учасників публічного управління сприяв аналіз праць іноземних дослідників (Ю. Алексейченко, Х. Апхайєр, Л. Бартелс, В. Беседіна, Д. Вайнштейн, Д. Грін, Н. Дроздов, М. Ломан, О. Казаков, Дж. Кассел, К. Конч, І. Котлер, Дж. Кубік, Д. Ла Піана, С. Майкл, Дж. Мак-Махон, А. Мігранян, К. Міралієв, А. Мурді, О. Омельченко, Д. Ондрушек, А. Помеон, Дж. Ріхтер, П. Романов, С. Семпсон, С. Салманіємі, А. Сунгуров, Е. Фарелл, Т. Хаммарберг, Дж. Хеммент, Ю. Юсуфбеков та ін.).

Водночас, проведений аналіз практики діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування дає підстави стверджувати, що чимало організаційних та управлінських положень щодо їхнього функціонування недостатньо відомі членам та керівництву цих організацій. Як правило, наукові розробки у сфері організації та управління громадськими об'єднаннями піднімають питання правового регулювання їхньої діяльності, формування управлінських відносин лише фрагментарно (наприклад, питання ресурсного забезпечення, зв'язків з державою, виконання окремих напрямів діяльності). При цьому, певна частина існуючих розробок названої галузі засновані на зарубіжній практиці, мінімально

адаптовані до особливостей пострадянського простору, українських реалій. Чимало авторів або не є науковцями й, у своїх працях, висвітлюють суто практичні, відірвані від загально-концептуального контексту питання діяльності громадського руху. Інші – навпаки, через те, що не знають специфіки діяльності громадських об'єднань, не можуть запропонувати для них конкретних форм впровадження результатів своїх наукових досліджень.

Відображенням такого стану наукового обґрунтування діяльності недержавних організацій є законодавство України, якому притаманні несистематизованість і дублювання, недостатня урегульованість одних питань і надмірна – інших. Так, Закон України «Про громадські об'єднання», який є основним для діяльності таких організацій, не охоплює питання їх концептуальної єдності. Інші законодавчі акти («Про благодійну діяльність і благодійні організації», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про молодіжні та дитячі громадські організації» тощо) повторюють методологію й штучно розмежовують організації, що фактично працюють на однакові цілі. Ряд важливих питань функціонування таких організацій до сьогодні вирішені неякісно, фрагментарно (питання соціального партнерства громадськості та держави, надання адміністративних і соціальних послуг, залучення та легалізації праці волонтерів тощо).

Прикладом недостатньо якісного правового й організаційного урегулювання діяльності недержавних організацій є стан розвитку юридичних клінік, що мають ознаки одночасно громадського об'єднання та підрозділу вищого навчального закладу. Так, сьогодні наявні певні елементи правового урегулювання діяльності юридичних клінік, наукові розробки щодо їхньої діяльності. Проте єдиної організаційної моделі юридичних клінік не впроваджено. Дослідження практики діяльності юридичних клінік в Україні засвідчило недоліки в організаційних засадах їхнього функціонування, що не дозволяє повною мірою використовувати потенціал цих інституцій на користь суспільства і держави.

Зазначені положення свідчать про актуальність теми та доцільність її розробки у межах обраної наукової спеціальності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження пов'язана із реалізацією положень Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства (указ Президента України від 24.03.2012 № 212/2012), Концепції Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013 – 2017 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 4.07.2012 № 435-р), а також має безпосереднє відношення до впровадження єдиної державної політики реформ в Україні (указ Президента України від 23.07.2014 № 614/2014), Пріоритетних напрямів розвитку правової науки в Україні на 2011-2015 роки (постанова Загальних зборів Національної академії правових наук України від 24.09.2010).

Дисертаційне дослідження відповідає напряму наукових досліджень «Правові основи діяльності органів прокуратури України та їх реалізація в національному законодавстві» (№ 0111U004001) Національної академії

прокуратури України. Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії прокуратури України (протокол № 3 від 27.11.2014).

Мета і задачі дослідження. *Мета дослідження* полягає у тому, щоб на основі аналізу законодавства, дослідження теорії, а також національної і зарубіжної практики діяльності недержавних організацій комплексно сформулювати сучасні науково-обґрунтовані положення адміністративно-правового регулювання організації та управління громадськими об'єднаннями юридичного спрямування, їхньої участі у публічному управлінні, запропонувати шляхи удосконалення нормативних основ та практичної діяльності.

Мета дослідження зумовила необхідність розв'язання таких науково-прикладних *задач*:

- розкрити ключові характеристики теорії самоорганізованого громадянського суспільства в контексті його ролі у публічному управлінні;
- шляхом дослідження історії становлення та розвитку громадської діяльності визначити основні закономірності функціонування сучасного українського громадянського суспільства;
- сформулювати науковий підхід до поняттєво-категоріальної основи діяльності недержавних організацій;
- визначити можливість рецепції зарубіжного досвіду функціонування недержавних організацій у вітчизняне правотворення та правозастосування;
- систематизувати українські громадські об'єднання з виокремленням серед них таких, що мають юридичне спрямування;
- охарактеризувати систему сучасного правового регулювання діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування в Україні та навести пропозиції до його удосконалення;
- дослідити практику взаємодії громадських об'єднань юридичного спрямування з публічними інституціями;
- визначити ключові інструменти діяльності правозахисних організацій як основної форми громадських об'єднань юридичного спрямування;
- охарактеризувати організаційно-правові аспекти діяльності науково-експертних громадських об'єднань юридичного спрямування;
- виявити основні закономірності діяльності правопросвітницьких організацій у громадському рухові України;
- охарактеризувати юридичну клініку як інститут громадянського суспільства і як суб'єкт адміністративно-правових відносин;
- запропонувати систему адміністрування навчальних компонентів юридичної клінічної освіти та комплекс елементів управління якістю у діяльності персоналу юридичних клінік.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з функціонуванням громадських об'єднань юридичного спрямування, їх участю у публічному управлінні.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи склали філософсько-світоглядні принципи і підходи, загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання правових явищ, використання яких дозволило отримати науково-обґрунтовані результати.

На основі положень діалектики досліджено еволюцію громадської добродійної діяльності, особливості її моделей та основні тенденції розвитку в Україні, у інших країнах Європи та світу (підрозділи 1.1, 1.2, 1.4, 3.1, 4.1).

Комплекс застосованих методів дослідження включав низку загальнонаукових методів пізнання – аналіз і синтез, дедукцію й індукцію, а також спеціально-наукові методи, а саме: 1) системний і структурно-функціональний методи були використані для з'ясування типів та форм діяльності недержавних організацій, дослідження напрямів і методів їхньої участі у публічному управлінні (підрозділи 1.4, 2.1, 2.3, 3.1-3.3, 4.3); 2) компаративний метод – для порівняння організаційних і функціональних характеристик громадських об'єднань у різних країнах пострадянського простору, Європи та світу, досвіду їхньої участі у публічному управлінні (підрозділи 1.1, 1.4, 2.3, 4.1); 4) семантичний, гносеологічний та аксіологічний методи було застосовано для визначення поняттєво-категоріального апарату організацій громадського сектору (підрозділ 1.3), з'ясування змісту нормативно-правового регулювання їхньої діяльності (підрозділи 2.2, 2.3.2, 2.3.3, 3.1, 3.2, 4.1); 5) формально-логічний метод став основою для дослідження засад діяльності громадських об'єднань, взаємодії з державними інституціями з метою розбудови демократичної правової держави (підрозділи 1.1, 2.3.1); 6) методи моделювання і прогнозування та синергетичний підхід використовувалися з метою пошуку оптимальних моделей зовнішньо-управлінської діяльності недержавних організацій (підрозділи 2.3, 4.2, 4.3), підбору оптимальних форм і методів впливу громадських об'єднань на формування і реалізацію державної політики (підрозділи 2.3, 3.1-3.3, 4.1), визначення шляхів удосконалення законодавства України та практики його застосування.

Діяльність громадських об'єднань юридичного спрямування розглядалась у взаємозв'язку теорії і практики, що відповідає вимогам до сучасних комплексних та новітніх наукових досліджень. Обґрунтування авторської концепції здійснювалось шляхом дослідження теоретичного та емпіричного матеріалу. Була опрацьована широка джерельна база щодо теорії та практики діяльності громадських об'єднань в Україні та за кордоном. Особливої уваги було приділено участі цих інституцій у формуванні та реалізації державної політики, напрямам і формам діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування.

У дослідженні були використані соціологічні та статистичні методи. Емпіричною базою дослідження слугував п'ятнадцятилітній досвід співпраці автора дослідження із громадськими об'єднаннями різних організаційно-правових форм, що дозволило піддати аналізу форми і методи їхньої організації та діяльності; офіційні та наукові статистичні дані; нормативно-правові акти за тематикою дослідження; опрацювання 123 статутів та інших організаційних

актів українських і зарубіжних громадських об'єднань; результати низки дослідницьких експериментів та системи анкетних опитувань:

1. Анкетне опитування за тематикою дослідження представників недержавних організацій України (2013 – 2014 роки). Було отримано відповіді 100 представників громадських об'єднань, які діють в Україні. За результатами опитування було уточнено авторські позиції щодо оцінки стану та шляхів удосконалення діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування.

2. Анкетне опитування щодо діяльності юридичних клінік України (2005). Отримано й опрацьовано заповнені анкети від 25 керівників юридичних клінік, 130 студентів та 154 осіб, які зверталися за правовою допомогою до юридичних клінік України. Опрацювання цих матеріалів дозволило сформулювати авторську позицію щодо адміністративно-правових аспектів організації та діяльності юридичних клінік в Україні.

3. Анкетне опитування для реєстру юридичних клінік України (2013 – 2014 роки). Було отримано дані, що характеризують статус та реальний стан розвитку юридичних клінік більш як 60 вищих навчальних закладів України; сформовано та розміщено у відкритому доступі реєстр юридичних клінік України.

4. Анкетне опитування щодо навчальних компонентів юридичної клінічної освіти (2009). Отримано заповнені анкети від 35 керівників юридичних клінік з України, Білорусі та Російської федерації. Опрацювання цих матеріалів дозволило скласти програму навчальної дисципліни «Юридична клінічна практика» та програму проходження практики у юридичній клініці.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційне дослідження є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним монографічним дослідженням діяльності громадських об'єднань як учасників відносин публічного управління в Україні. Виокремлення з їхнього числа громадських об'єднань юридичного спрямування як особливої групи інституцій громадянського суспільства, яким притаманні особливі організаційні риси та інструменти участі у публічному управлінні, зумовило формулювання авторських підходів до розкриття їхньої діяльності як суб'єктів адміністративно-правових відносин. Такий підхід дозволив отримати якісно нові результати науково-теоретичного та прикладного характеру щодо удосконалення положень науки адміністративного права та практики діяльності громадських об'єднань як його суб'єктів.

Наукова новизна полягає у таких результатах:

уперше:

1) сформований авторський підхід до систематизації правового регулювання діяльності громадських об'єднань та їхньої участі у публічному управлінні шляхом розробки нового Кодексу непідприємницьких громадських організацій. Запропоновано зміст та структуру цього акту;

2) виокремлення цілісної системи елементів, що узагальнено характеризують діяльність недержавних організацій різних форм в Україні та світі, дозволило сформулювати авторське визначення непідприємницької громадської організації – громадське формування, що діє на засадах

добровільності та рівноправності для спільної реалізації прав і свобод людини, задоволення й захисту законних інтересів та яке не має на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками;

3) дослідження діяльності громадських об'єднань дозволило обґрунтувати, що участь у публічному управлінні бере окрема група таких організацій, якій притаманні особливі організаційні та управлінські ознаки. Об'єднуючим критерієм таких організацій було запропоноване юридичне спрямування діяльності. Виходячи з цього критерію були виокремлені такі види громадських об'єднань юридичного спрямування: правозахисні, правопросвітницькі, науково-експертні організації, юридичні клініки вищих навчальних закладів та інші;

4) доведено, що удосконаленню науки адміністративного права сприятиме урегулювання співпраці громадських об'єднань не лише з державними органами, але і без їхньої участі, якщо предметом взаємодії буде вплив на органи публічного управління. Аспектами адміністративно-правового урегулювання такої взаємодії були визначені: 1) зміст правовідносин із взаємодії зазначених суб'єктів; 2) напрями і форми взаємодії громадських об'єднань юридичного спрямування; 3) особливості взаємодії недержавних організацій, спрямованої на фінансове і матеріально-технічне забезпечення діяльності; 4) етичні основи взаємодії та їх закріплення на рівні регулятивних актів організацій;

5) до переліку інститутів громадянського суспільства віднесено юридичні клініки вищих навчальних закладів. Охарактеризовано статус юридичної клініки як інституту громадянського суспільства і суб'єкта адміністративно-правових відносин, надані пропозиції щодо утвердження їх у такому статусі та удосконалення правового регулювання діяльності юридичних клінік;

удосконалено:

6) періодизацію розвитку інституцій громадянського суспільства за часовими проміжками, заснованими на типових характеристиках. Зокрема, виділено періоди: 1) заснування концепції громадянського суспільства; 2) класової теорії громадянського суспільства; 3) сучасного громадянського суспільства; 4) інтенсифікації відродження громадянського суспільства на пострадянському просторі. Наведено типові характеристики функціонування недержавних організацій у різних суспільно-політичних формаціях;

7) класифікацію громадських об'єднань, що проявилось в їх диференціації за такою системою критеріїв: організаційно-правовим статусом; територіальним статусом; професійною спрямованістю; метою створення; статусом господарюючого суб'єкта; джерелами фінансування; за ознакою членства; за нормативним регулюванням; порядком легалізації; об'єктом та обсягом захисту; категоріями осіб та ін.;

8) положення адміністративно-правового урегулювання участі громадськості у публічному управлінні. Зокрема, обґрунтовано необхідність адресування концепцій та планів розвитку різних сфер публічного управління не лише державним органам, а також інституціям громадянського суспільства, спільної підготовки та виконання ними таких програм;

9) науково-прикладні положення щодо напрямів та інструментів діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування. Зокрема, надано конкретні пропозиції щодо удосконалення правозахисної, правопросвітньої та науково-експертної діяльності громадських об'єднань;

10) систему критеріїв визначення проектів і програм, які заслуговують одержання грантового фінансування благодійними фондами: 1) регіональний критерій; 2) критерій актуальності тематики програми; 3) критерій інноваційності форм і методів реалізації запропонованої ініціативи; 4) критерій організаційної здатності; 5) критерій досвіду недержавної організації у галузі, якої стосується запропонована ініціатива; 6) критерій розбудови партнерств недержавного сектору; 7) кошторисний критерій. Зазначене може бути використано у реалізації громадськими об'єднаннями своїх ініціатив щодо публічного управління;

11) наукові підходи до визначення юридичної клініки як структурного підрозділу або громадського формування юридичного вищого навчального закладу (факультету), яке створюється для практичного навчання студентів-юристів навичкам майбутньої професії шляхом здійснення соціально-орієнтованої правозахисної та правопросвітньої діяльності під керівництвом корпусу науково-педагогічних кадрів; а також до визначення юридичної клінічної освіти як апробованого механізму сприяння якості та надання практичного спрямування юридичної освіти, що проявляється у створенні для студентів можливості під час навчання набувати навичок майбутньої професії, виконуючи аналітичну, безпосередньо правозахисну та правопросвітню роботу у юридичній клініці;

дістало подальшого розвитку:

12) наукові положення про історичні детермінанти та теоретико-правові основи розвитку організацій громадянського суспільства, їхніх зв'язків з інститутами держави;

13) пропозиції щодо комплексного адміністративно-правового врегулювання діяльності громадських об'єднань;

14) систематизація принципів та форм взаємодії державних органів та громадських об'єднань;

15) організаційні аспекти співпраці недержавних організацій між собою з метою ефективного впливу на державну політику та процеси суспільного розвитку;

16) поняттєво-категоріальний апарат різних видів громадських об'єднань юридичного спрямування;

17) підходи до механізму саморегуляції етики взаємодії недержавних організацій та якості їхньої діяльності;

18) прикладні аспекти правового врегулювання, організації та якості діяльності юридичних клінік як особливого виду громадських об'єднань юридичного спрямування.

Практичне значення одержаних результатів. Дисертаційне дослідження має як науково-теоретичний, так і прикладний практичний інтерес. Одержані результати можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – в контексті наукового пошуку щодо взаємодії інституцій правової держави та громадянського суспільства, удосконалення інструментів їхньої діяльності;

- у правотворенні – при підготовці проектів нормативно-правових актів щодо статусу громадських об'єднань та їхньої участі у реалізації та захисті прав і свобод людини (листи Комітету з питань верховенства права та правосуддя Верховної Ради України від 25.09.2014 №04-15/16-2489 та Комітету з питань державного будівництва та місцевого самоврядування Верховної Ради України від 25.11.2014 №04-16/9-4674);

- у правореалізації – щодо удосконалення повсякденної діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування та юридичних клінік (акти впровадження Всеукраїнської громадської організації «Асоціація юридичних клінік України» від 17.09.2014 №17/1 та Громадської організації «Київський правозахисний альянс» від 5.01.2015 №1-2015);

- у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Юридична клінічна практика» та інших, що стосуються діяльності громадських об'єднань, їхньої взаємодії з державними органами та діяльності з реалізації та захисту прав людини (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 17.09.2014 №14).

Особистий внесок здобувача. Викладені в науковій роботі положення, що виносяться на захист, є результатом праці автора дисертації. Наукові ідеї та розробки, які належать співавторам опублікованих праць, у дисертаційному дослідженні не використовувались.

Особистий внесок до опублікованих колективних наукових праць визначений у їхньому змісті. У тих спільних наукових працях, де авторський доробок не конкретизовано, особистий внесок дисертанта, як правило, стосується результатів, що дотичні до тематики цього дослідження та складає: 55% – «Основи юридичної клінічної практики»; по 50% – «Юридична клініка» в Київському інституті внутрішніх справ», «Теоретичні засади взаємодії інститутів держави і громадянського суспільства (у контексті протидії насильству у сім'ї)», «Юридичне консультування засуджених шляхом листування як форма роботи юридичної клініки», «Проведення правозахисних і правопросвітницьких заходів для населення міста Києва: досвід юридичної клініки Київського інституту внутрішніх справ», «Педагогічна характеристика юридичної клінічної освіти», «Освітній тренінг: позитивний приклад взаємодії державних закладів освіти і недержавних організацій», «Правова просвіта у галузі захисту прав пацієнтів як перспективний напрям реформи охорони здоров'я: досвід громадських організацій», «Юридична клініка як форма активізації практичної підготовки

пенітенціарного персоналу», «Участь громадськості у проведенні службових розслідувань в органах внутрішніх справ України».

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданні міжкафедрального семінару Національної академії прокуратури України (протокол № 14 від 12.02.2015).

Теоретичні та прикладні положення та висновки дисертації були оприлюднені на ста тридцяти науково-практичних конференціях, семінарах, тренінгах та круглих столах, що охоплюють період 2000 – 2014. Найбільш значимі з них:

– міжнародні науково-практичні конференції: «Трансформація постсоветского общества» (3.03.2006, м. Санкт-Петербург), «Наблюдательные комиссии: эффективный инструмент общественного контроля за соблюдением прав человека в местах заключения в Украине (7-11.07.2006, м. Москва), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (9-10.11.2006, м. Київ), «Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики» (22.12.2006, м. Київ), «Перспективи розвитку громадського контролю у системі кримінального покарання в Україні» (19-20.04.2007, м. Київ), «Від громадянського суспільства – до правової держави» (25.04.2007, м. Харків), «Досягнення проектів за підтримки АВА/Roli та нові можливості» (22.12.2008, м. Київ), «Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку» (27-31.01.2009, м. Косів), «Актуальные вопросы теории и практики развития клинического юридического образования» (12.04.2009, м. Иркутськ), «Гражданское общество и правовое государство как факторы модернизации российской правовой системы» (11-12.12.2009, м. Санкт-Петербург), «Актуальные вопросы реализации прав граждан» (20.04.2010, м. Подольськ), «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: 60 років європейських цінностей» (8.12.2010, м. Донецьк), «Право і держава в умовах глобалізації та регіоналізації» (14.10.2011, м. Ірпінь), «Содействие формированию толерантности в украинском и российском обществе» (16-17.02.2012, м. Київ), «Противодействие ксенофобии, экстремизму и терроризму в современном обществе» (28.03.2012, м. Севастополь), «Общественный контроль: новая форма государственно-частного партнерства» (20.09.2012, м. Москва), «Правовая система России: традиции и инновации» (25-27.04.2013, м. Санкт-Петербург), «Обзор показательных практик деятельности столичных юридических клиник» (12.12.2013, м. Київ), X Юбилейная Всероссийская научно-техническая конференция студентов, аспирантов и молодых ученых с международным участием, посвященная 80-летию образования Красноярского края (17-18.04.2014, м. Красноярськ), «Юридическое клиническое движение в России: опыт и перспективы» (27–28.01.2014, м. Ставрополь), «Юридическая клиника – школа обретения практических навыков юриста» (25.04.2014, м. Мінськ), Міжнародна весняна школа юридичної клінічної освіти 2014: стандарти діяльності юридичних клінік (1-5.04.2014, м. Львів), «Європеїзація української юридичної освіти: німецько-український досвід» (21-22.11.2014, м. Київ);

– національні міжвузівські науково-практичні конференції: «Вищі навчальні заклади – Києву» (12.03.2004, м. Київ), Виїздне засідання Всеукраїнської міжвідомчої координаційно-методичної ради з правової освіти населення (24.12.2004, м. Київ), «Досвід партнерства громадських організацій та державних структур у реалізації реформи кримінально-виконавчої системи» (17.06.2005, м. Київ), III З'їзд Асоціації юридичних клінік України (15-17.07.2005, м. Київ), «Юридичні школи України: сучасні виклики, потреби та потенціал їх участі у загальнодержавних правопросвітніх, правозахисних процесах через вдосконалення форм і способів підготовки юристів» (20-21.06.2006, м. Київ), V, VI, VII школи юридичної клінічної освіти (25-30.09.2006, 19-24.02.2007, 25-30.11.2007, м. Луцьк), «Медичне право України: проблеми становлення і розвитку» (19-20.04.2007, м. Львів), Щорічна підсумкова конференція та з'їзд Асоціації юридичних клінік України (29.02-2.03.2008, м. Київ), «Проблеми становлення і розвитку конституційної держави в Україні» (14-15.03.2008, м. Хмельницький), «Реформа вищої юридичної освіти: сучасні виклики й потреби з вдосконалення державних стандартів та соціально-практичної спрямованості юридичної професії» (11-12.12.2008, м. Київ), «Правоосвітницька діяльність юридичних клінік на базі ВНЗ» (23.04.2009, м. Дніпропетровськ), «Досвід роботи та актуальні проблеми діяльності юридичних клінік в Україні» (5.10.2009, м. Київ), «Нагальні потреби розвитку юридичних клінік ВНЗ України» (26.03.2010, м. Київ), «Інноваційні технології підготовки правоохоронців» (22.04.2011, м. Київ), «Тенденції та проблеми у вищій юридичній освіті очима молоді» (7.10.2010, м. Київ), Національна конференція правозахисних коаліцій «Правова країна» (16-17.12.2010, м. Харків), Форум молодих правників України (24-25.06.2011, м. Київ), «Юридичні клініки в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку» (28.10.2011, м. Одеса), «Діяльність юридичних клінік України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (27.01.2012, м. Київ), «Взаємодія різних суб'єктів надання безоплатної правової допомоги» (23.11.2012, м. Київ), «Взаємодія загальноосвітніх навчальних закладів та юридичних клінік в правопросвітній роботі: стан та перспективи розвитку» (9.04.2013, м. Київ), «Взаємодія київських юридичних клінік з органами юстиції» (8.04.2014, м. Київ), «Реформи законодавства України в умовах євроінтеграції» (30.10.2014, м. Київ).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано в одноосібній монографії (18,55 друк. арк.); одинадцять навчальних посібників та колективних монографіях (8 у співавторстві); двадцять трьох наукових статтях, з яких: у зарубіжних наукових періодичних виданнях та прирівняних до них – 5, у вітчизняних фахових наукових виданнях – 18 (2 у співавторстві); сорока тезах конференцій та інших публікаціях (7 у співавторстві).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, які об'єднують тринадцять підрозділів та три пункти, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 653

сторінки, з яких основний текст дисертації – 385 сторінок, список використаних джерел – 61 сторінка (528 найменувань), 12 додатків на 207 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність теми, визначено мету та задачі дослідження, його об'єкт і предмет, методи дослідження, визначено елементи наукової новизни та практичного значення, а також інші складники, рекомендовані до розкриття у вступі дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові та історичні аспекти участі недержавних організацій у публічному управлінні» об'єднує чотири підрозділи.

У підрозділі 1.1 «*Теорія самоорганізованого громадянського суспільства та його роль у публічному управлінні*» досліджено наукові погляди щодо правової природи громадянського суспільства та різних моделей його взаємозв'язків з державою у загальносвітовому та українському вимірах.

Громадянське суспільство розглядається як сукупність вільно та неупорядковано утворених первинних самоврядних спільнот людей; економічних, соціальних, духовних, моральних й інших суспільних відносин, які передбачають сферу самоврядування вільних індивідів і їхніх організацій, захищену законом від прямого втручання в неї з боку державної влади й політики. Основним виразником інтересів громадянського суспільства у відносинах з державними інституціями проголошуються недержавні організації різних організаційно-правових форм та напрямів діяльності.

Обґрунтовано, що держава, як і громадянське суспільство, реалізують ідентичні цілі, досягаючи їх, проте, за допомогою відмінних засобів і форм інституційної дії. Охарактеризовано різні моделі взаємодії інституцій громадськості та держави. Сучасне співвідношення громадянського суспільства з державою повинно бути охарактеризоване як рівноправна взаємодія.

Відмічено загальносвітову тенденцію нового підходу до взаємодії між громадянським суспільством і державою, характеру й специфіки зв'язків інституцій громадянського суспільства. Так, на тлі популярності ліберальних концепцій суспільно-економічного устрою, в умовах кризи теорії сильної держави, зростає значення громадянського суспільства у формуванні і реалізації державної політики. Зовнішнім вираженням цього повинна стати організація різних суспільних груп у нові громадські утворення, націлені на професіоналізацію інститутів громадянського суспільства, їхнє орієнтування на самоврядне вирішення питань суспільного значення, активізації участі у публічному управлінні.

У підрозділі 1.2 «*Історія становлення та розвитку громадських об'єднань*» охарактеризовано основні закономірності історичного розвитку недержавних організацій, засновуючи їх на типових характеристиках. Так, визначено чотири періоди розвитку громадських об'єднань, останній з яких (період інтенсифікації відродження громадянського суспільства) притаманний українському суспільству з останнього десятиліття ХХ століття. Визначено

ознаки громадської добродійної діяльності у часи Древності та Середньовіччя; з появою капіталізму та колективістських доктрин держави; у постіндустріальній демократичній державі.

За результатами дослідження розвитку громадського руху у різних країнах світу, аналізу його становлення на українських землях, наводиться узагальнення щодо особливостей історичного розвитку громадського сектору. Зокрема, в індустріальних та ліберальних суспільствах, таких як США, акумуляція капіталу сприяла розвитку філантропії та громадського руху. У Європі процес формування сучасної політики активного громадського сектору відбувався загалом за побудови соціальних держав, причому філантропічний рух функціонував як доповнення сильної держави. На пострадянському просторі громадський рух через об'єктивні складнощі створюється заново і, через бюрократичну державну систему, яка часто використовує традиції держави-попередника, громадський рух, зазвичай, не доповнює державних зусиль соціального характеру, а протиставляє себе їм.

Порівняльний аналіз загальносвітових та європейських тенденцій функціонування ініціатив громадянського суспільства, вивчення історії України у цьому контексті дозволили зробити висновок про подібність до інших європейських країн у засадах формування громадянського суспільства та виокремити українську специфіку, що відображена у висновках до автореферату.

У підрозділі 1.3 «Наукове обґрунтування поняттєво-категоріальної основи діяльності недержавних організацій» охарактеризовано існуючі погляди щодо змісту категорій, що об'єднують різноманітні недержавні організації.

Після констатації, що в українському суспільстві, науковій юридичній та філологічній думці відсутня єдина практика щодо узагальнюючого поняття недержавних організацій, обґрунтовується пропозиція вибору такої узагальнюючої категорії, яка: по-перше, принципово сформулює систему розмежувань подібних категорій «громадські об'єднання» та «громадські організації» тощо; по-друге, чітко відмежує громадські організації від державних органів, підприємницьких структур, від політичних і релігійних організацій; по-третє, буде уніфікована з загальноновизнаною світовою термінологією.

Внаслідок проведеного дослідження запропоновано для впровадження в українську науку адміністративного права та у практику публічного управління нову категорію «непідприємницька громадська організація». Розкрито її поняття та зміст, наведено можливий синонімічний ряд та шляхи впровадження цієї категорії у законодавство та правозастосовну практику.

У підрозділі 1.4 «Зарубіжний досвід участі недержавних організацій у публічному управлінні» проведено дослідження стану розвитку громадських інституцій у світі та їхнього впливу на процеси публічного управління дозволило систематизувати висновки, залежно від того, чи аналізується ситуація у країнах із пострадянського простору, близьких за рівнем соціального розвитку, чи у країнах сталої демократії, які складають взірць для наслідування в процесі євроінтеграції України.

Щодо загальних тенденцій розвитку інституцій громадянського суспільства у розглянутих країнах пострадянського табору (Азербайджані, Білорусі, Вірменії, Казахстані, Киргизії, Російській федерації, Таджикистані та ін.), відмічено, що головні віхи їхнього історичного розвитку в більшості відповідають досвіду пострадянської Росії: 1) швидкий ріст кількості організацій в першому десятилітті незалежності; 2) зниження обсягу міжнародної допомоги (1999–2006) та криза багатьох невеликих об'єднань через ускладнені законодавчі процедури діяльності (2006–2009); 3) посилення в теперішній час, у зв'язку з розширенням так званої «суверенної (керованої) демократії», політичного та адміністративного тиску на ті недержавні організації, які одержують підтримку закордонних фондів.

Як наслідок, структури громадянського суспільства у більшості пострадянських країн слабо інституціалізовані й не здійснюють значного впливу на державну політику. Неякісною є взаємодія громадських інституцій між собою, відмічається низький доступ до взаємно важливої інформації та інших відносин публічного управління.

У розвинутих країнах світу відмічена тенденція зростання соціальної активності та впливу недержавних організацій на публічне управління. Дослідження цих питань дозволило виділити громадські об'єднання юридичного спрямування як окрему групу, для якої притаманний інтерес до впливу на відносини публічного управління та окреслити інструменти їхньої діяльності: 1) формування готовності людей до реалізації прав; 2) контроль та інформування суспільства і держави про стан дотримання стандартів прав людини; 3) сприяння правовій реформі та інша дослідницька діяльність; 4) удосконалення управління на загальнодержавному та місцевому рівнях; 5) захист прав людини у юрисдикційних органах; 6) формування мереж та коаліцій для участі у публічному управлінні; 7) безпосереднє надання послуг соціально незахищеним верствам населення.

Розділ 2 «Адміністративно-правове регулювання функціонування громадських об'єднань юридичного спрямування та їх взаємодія з публічними інституціями» налічує три підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Класифікація громадських об'єднань юридичного спрямування» було удосконалено існуючі наукові розробки щодо групування громадських об'єднань. Зазначені інституції диференційовано за такими критеріями: за організаційно-правовим статусом (громадські організації, благодійні організації; професійні спілки та ін.); за територіальним статусом (міжнародні, всеукраїнські, місцеві); за професійною спрямованістю (універсальні, спеціалізовані, за професійними інтересами); за метою створення (благодійні, правозахисні, просвітні тощо); за статусом господарюючого суб'єкта (в залежності від наявності статусу юридичної особи та здійсненням підприємницької діяльності); за джерелами фінансування (з державного бюджету, з національних та зарубіжних фондів, з добровільних пожертв фізичних та юридичних осіб тощо); залежно від наявності членів (членські та не членські організації); за нормативним регулюванням (створені на підставі Закону

України «Про громадські об'єднання» або згідно інших законів); за порядком легалізації (організації, які проходять реєстрацію згідно з чинним законодавством або повідомляють про своє заснування); за об'єктом та обсягом захисту (захист прав людини у всіх або лише у конкретній галузі); за категоріями осіб (захист прав усіх без винятку або лише окремих категорій осіб) та ін.

Аналіз діяльності громадських об'єднань за певними ознаками (наявність статусу непідприємницької громадської організації; наявність серед головних завдань діяльності, пов'язаної із правами людини; здатність забезпечити цю діяльність на засадах якості) дозволив виокремити ті, які мають юридичне спрямування. До їхнього переліку віднесено правозахисні, правопросвітницькі, науково-експертні організації, юридичні клініки вищих навчальних закладів та ін.

У підрозділі 2.2 «Система та особливості правового регулювання діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування в Україні» відмічено некоректність правової конструкції статті 92 Конституції України щодо принципу виключно законодавчого закріплення засад діяльності громадських об'єднань та запропоновано нову редакцію частини 4 зазначеної статті: «Держава встановлює правові основи створення і діяльності громадських об'єднань виключно законами, не обмежуючи при цьому свободу об'єднання та здійснення їхньої діяльності».

З метою удосконалення правових та організаційних основ діяльності непідприємницьких громадських організацій, їхньої участі у публічному управлінні визначено необґрунтованість розпорошування правових основ діяльності у різних законах. Запропоновано систематизувати ці положення у новому Кодексі непідприємницьких громадських організацій. У цьому акті запропоновано відобразити: 1) принципи міжнародних документів та Конституції України про свободу асоціацій; їхнє приватно-правове та публічно-правове спрямування; існування у формах реєстрації, повідомлення, а також у інших; невтручання у їхню діяльність держави та зворотній активний вплив на публічне управління; 2) загальні характеристики недержавних організацій; систему та особливості різних їхніх видів; 3) особливості проходження легалізаційних процедур різними видами недержавних інституцій; процедури реорганізації; утворення коаліцій та спілок; припинення діяльності недержавних інституцій; відносини членства і управління недержавних організацій; 4) форми та гарантії використання громадськими об'єднаннями юридичного спрямування інструментів впливу на публічне управління; 5) інші важливі питання їхньої діяльності (благодійництво, урегулювання трудових відносин, взаємодія, волонтерство, фінансування тощо).

Запропоновано ряд змін і доповнень до законів та підзаконних нормативно-правових актів щодо діяльності різних громадських об'єднань, які знайшли відображення у дисертації та висновках до автореферату.

Підрозділ 2.3 «Практика взаємодії громадських об'єднань юридичного спрямування з публічними інституціями» складається з трьох підпунктів, які розкривають взаємодію недержавних організацій з центральними та місцевими

органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та спільну діяльність між різними громадськими об'єднаннями з метою впливу на відносини публічного управління.

Обґрунтовано принципи взаємодії державних органів та недержавних інституцій (незалежність і взаємоповага до свободи поглядів; правовладдя; рівноправність та забезпечення рівних можливостей; відкритість; взаємна відповідальність за результат); форми взаємодії (участь у розробленні й обговоренні проектів нормативно-правових актів; взаємоконтроль; надання соціальних послуг населенню; утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп; співпраця щодо підготовки кадрів; обмін публічною інформацією; виконання спільних проектів соціального спрямування); визначено умови реалізації громадських ініціатив у діяльності місцевих та центральних органів публічного управління.

Доведено, що для участі громадських об'єднань у публічному управлінні їм важливо взаємодіяти між собою, визначено форми такої співпраці (кооперація, координація, утворення коаліцій та спілок).

Інструментом адміністративно-правового урегулювання взаємодії недержавних організацій визнано етичні норми. На основі аналізу близько двадцяти етичних кодексів громадських об'єднань було розроблено Етичний кодекс юридичних клінік України.

Розділ 3 «Адміністративно-правове забезпечення діяльності окремих видів громадських об'єднань юридичного спрямування» об'єднує три підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Удосконалення інструментів діяльності правозахисних організацій як основного виду громадських об'єднань юридичного спрямування» визначено, що правозахисною є така громадська організація, у якій забезпечення прав людини складає зміст та спрямованість діяльності.

Систематизовано і детально охарактеризовано напрями недержавної діяльності щодо захисту прав людини: 1) підготовка консультацій та роз'яснень як індивідуалізованого характеру, так і системних, що стосуються повторюваних порушень прав людини та мають суспільне значення; написання позовних заяв, скарг, пропозицій, звернень; представництво інтересів громадян в суді, у правоохоронних та інших органах публічної влади; 2) громадські розслідування фактів порушень прав людини; 3) участь і контрольна діяльність недержавних організацій в громадських радах при органах публічної влади; 4) підтримка інформаційних мереж, які функціонують для захисту прав людини, публікація висновків у медійних ресурсах; 5) організація різноманітних публічних кампаній і акцій з метою утвердження прав людини, висвітлення осуду організаціям та посадовим особам, які порушують права людини, зокрема, проведення масових заходів протесту; 6) звернення (від імені заявника або від свого імені) до міжнародних організацій як з метою широкого висвітлення ситуації з правами людини і громадянина, так і для захисту інтересів конкретних осіб у міжнародному арбітражі; 7) налагодження взаємодії з державними установами та організаціями, які опікуються питаннями прав людини.

Наведені характеристики ефективної діяльності правозахисних організацій та пропонуються конкретні шляхи до її удосконалення, що відображено у висновках до автореферату.

У підрозділі 3.2 «*Організаційно-правові аспекти діяльності науково-експертних громадських об'єднань юридичного спрямування*» систематизовано і розкрито зміст основних напрямів науково-експертної роботи українських організацій громадського сектору: моніторинг та експертиза реалізації будь-яких складових реалізації державної політики; наукові дослідження щодо прав людини та взаємодії інститутів публічної влади і громадянського суспільства; нормотворчі розробки, які ініційовані та реалізовані громадськими інституціями.

Внаслідок проведеного аналізу переваг та недоліків здійснення науково-експертної діяльності громадських об'єднань були сформульовані пропозиції щодо закріплення організаційно-правових основ такої діяльності, забезпечення систематичного проведення громадських моніторингу та експертиз, організації заходів підвищення кваліфікації представників органів публічного управління та громадських організацій, поширення позитивного досвіду співпраці інститутами громадянського суспільства із органами влади. Пропонується внести до Кодексу України про адміністративні правопорушення новий склад адміністративного правопорушення (необґрунтована відмова у забезпеченні проведення громадської експертизи, а також інше порушення законодавства про взаємодію державного органу з громадськими інституціями) як нову статтю 186-8, запропоновано суб'єктів складання протоколу та постанови у таких справах.

У підрозділі 3.3 «*Практичні аспекти діяльності правопросвітницьких організацій*» доведено, що правова просвіта є способом здійснення правового виховання, який забезпечує доступ громадян до правової інформації, формує вміння користуватися нею, створює ефективний механізм обміну інформацією правового змісту, дозволяє виявити практичні проблеми реалізації прав окремих категорій осіб, забезпечує доступ до правової допомоги та інформації соціально-вразливих груп населення.

Узагальнено основні форми проведення правопросвітніх занять у діяльності недержавних інституцій: лекції, тренінги, семінари, інтерактивні заняття, консультації, роз'яснення, «гарячі» телефонні лінії, спеціальні навчальні курси, участь в акціях державних органів та громадських об'єднань, публікації у друкованих засобах масової інформації, участь у теле- та радіопроєктах. Обґрунтовано доцільність розширення інтерактивних занять «практичного права» як ефективної форми правопросвітньої діяльності громадських об'єднань та наведено ключові характеристики її підтримки з боку держави: координація діяльності державних органів і громадських організацій у цій сфері; інформаційне та методичне забезпечення занять практичного права; узагальнення та поширення позитивного досвіду роботи з правового виховання.

Розділ 4 «Юридичні клініки як особливі організації громадського сектору: теорія та практика організації та функціонування» налічує три підрозділи.

У підрозділі 4.1 «*Характеристика юридичної клініки як інституту громадянського суспільства і суб'єкта адміністративно-правових відносин*»

охарактеризовано юридичну клініку як особливу форму організації громадського суспільства, яка утворюється за спільною ініціативою вишу та його викладачів і студентів, забезпечується переважно вищими навчальними закладами. Діяльність юридичних клінік спрямована на реалізацію навчально-формуючої, правозахисної та правопросвітньої функцій при умові визнання пріоритету першої.

Запропоноване авторське визначення юридичної клініки, яке схвалено спільнотою представників юридичного клінічного руху та затверджене на рівні Асоціації юридичних клінік України.

Розкриті основні елементи адміністративної правосуб'єктності юридичної клініки.

Юридична клініка є правоздатною з моменту прийняття акту про її діяльність керівником вищого навчального закладу (інституту, факультету), який легалізує попередньо виявлену ініціативу колективу юридичної клініки (викладачів та студентів).

Дієздатність юридичної клініки розпочинається з моменту її легалізації актом керівника вищого навчального закладу та її межі визначаються: типовим положенням про юридичну клініку вищого навчального закладу; статутом вищого навчального закладу; наказом (розпорядженням) керівника вишу про її діяльність та затвердженого цим актом положення про діяльність конкретної юридичної клініки. Дієздатність юридичних клінік також визначається іншими актами законодавства: передусім, законами про освіту і надання безоплатної правової допомоги. Для забезпечення дієздатності юридична клініка, хоч і не має статусу юридичної особи, але як структурний підрозділ вишу, може мати штампи і бланки з власним найменуванням, користуватися майном навчального закладу.

Особливості деліктоздатності юридичної клініки: колективна відповідальність як структурного підрозділу юридичної особи поєднується з персональною відповідальністю її керівника, працівників та волонтерів. Вищий навчальний заклад відповідає за дотримання законодавства, прийняті рішення, дії чи бездіяльність юридичної клініки; керівник юридичної клініки відповідає за досягнуті нею результати; винні особи з числа персоналу юридичні клініки несуть відповідальність за їхні дії чи бездіяльність. Рішення юридичної клініки про відмову у наданні безоплатної правової допомоги, інші рішення, дії чи бездіяльність мають особливий порядок оскарження.

У підрозділі 4.2 «Адміністрування навчальними компонентами юридичної клінічної освіти» наводиться авторське визначення юридичної клінічної освіти як механізму сприяння якості юридичної освіти, що проявляється в створенні для студентів можливості під час навчання практикуватися у юридичній професії, виконуючи аналітичну і, безпосередньо, правозахисну й правопросвітню роботу у юридичній клініці.

Пропонується система адміністрування навчальних компонентів юридичної клінічної освіти, що передбачає заходи щодо впровадження у навчальний процес юридичних вишів: 1) занять згідно з навчальним планом

підготовки фахівця; 2) практичного навчання через механізм навчальної практики студентів; 3) інших систематичних форм навчальної діяльності, не врахованих у навчальному плані конкретного вишу (факультативні заняття та інструктажі, спеціалізовані семінари та тренінги, механізми відбору та наставництва в юридичній клініці тощо); 4) індивідуальної роботи зі студентами; 5) форм міжвузівської та міжнародної співпраці юридичного клінічного руху.

Внаслідок проведених дослідницьких експериментів розроблено та додано до дисертаційного дослідження програму курсу «Основи юридичної клінічної практики», положення про організацію практики студентів у юридичній клініці, пропозиції щодо унормування обліку навчальної роботи викладачів у юридичних клініках.

У підрозділі 4.3 «Організаційно-правове забезпечення управління якістю у діяльності персоналу юридичних клінік» доведено, що, базуючи свою діяльність переважно на виконанні різноманітних соціально-значимих проектів у юридичній сфері, керівники юридичних клінік подекуди недооцінюють управлінський аспект, що призводить до низьких показників ефективності реалізації проектів і недостатньої якості виконання їхніх програмних цілей. Унаслідок проведеного прикладного наукового аналізу охарактеризовано роботу юридичних клінік за такими показниками якості: результативність, продуктивність, вчасність, ефективність.

Запропоновано авторську систему елементів управління якістю в діяльності персоналу юридичних клінік, що охоплює діяльність юридичної клініки щодо планування та виконання її завдань; формування і розвитку її персоналу; оцінювання результатів діяльності юридичної клініки у взаємозв'язку з іншими аналогічними інституціями за розробленою низкою критеріїв.

Доведено, що результати юридичних клінік є відображенням роботи їхніх колективів, абсолютна більшість юридичних клінік мають аналогічні напрями діяльності, більшість юридичних клінік в Україні подібні за організаційною структурою. Виходячи з того, що у світі існують мережі юридичних клінік, запропоновано питання моніторингу результатів їхньої діяльності здійснювати у поєднанні технологій оцінки та порівняння. Для цього розроблена й апробована модель, заснована на аналогічних підходах до оцінювання діяльності колективів організацій. Ця модель названа аббревіатурою «МАВК» (моніторинг, аналіз, впровадження, контроль) та побудована як система одночасної оцінки працівника, групи працівників, організації, мережі організацій.

Для практичного спрямування дослідження якості діяльності юридичних клінік було експериментально апробовано комплексне дослідження критеріїв якості діяльності юридичних клінік за класифікаційними групами, що відображені у висновках до автореферату.

ВИСНОВКИ

Унаслідок проведеного дослідження, на основі аналізу законодавства та його реалізації, вивчення теорії, а також національної і зарубіжної практики

побудовано комплекс сучасних науково-обґрунтованих положень адміністративно-правового регулювання, організації та управління громадськими об'єднаннями юридичного спрямування, їхньої участі у публічному управлінні, запропоновані конкретні шляхи удосконалення нормативних основ та практичної діяльності цих інституцій.

Авторська концепція полягає у тому, що, з одного боку, удосконалення публічного управління, спрямованого на реалізацію та захист інтересів суспільства та окремих осіб, може бути здійснене за допомогою приналежності до числа суб'єктів адміністративного права широкого кола громадських об'єднань юридичного спрямування; з іншого – удосконалення основ функціонування недержавних організацій та їхньої участі у публічному управлінні може відбутися завдяки інструментарію адміністративного права як права управління.

Система висновків охоплює узагальнення теоретичного характеру щодо діяльності інституцій громадянського суспільства та їхньої взаємодії з державою; пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування; рекомендації практичного характеру щодо функціонування невідприємницьких громадських організацій та їхньої участі у правовідносинах публічного управління:

1. Громадянське суспільство інституціалізується з метою спільного вирішення соціальних проблем на різних рівнях. Детермінантами формування самоорганізованого громадянського суспільства є утворення центрів соціальної активності (асоціацій, об'єднань), їх відносна незалежність від держави, а також громадянська відповідальність за процеси суспільного розвитку. Сучасна держава не втручається в діяльність громадських об'єднань, проте, легалізує утворення та встановлює межі їхньої діяльності з метою захисту прав та свобод людини. Організації громадянського суспільства діють автономно, при цьому вільно об'єднуються навколо визначених учасниками пріоритетів та шляхів їхньої реалізації. Виходячи із спільної з державними інститутами спрямованості на реалізацію суспільних потреб, організації громадянського суспільства беруть участь у публічному управлінні. Їхня діяльність відбувається поза державою, у взаємодії або у конфронтації з державними інститутами. Найбільш ефективною визнається взаємодія розвинутого громадянського суспільства з демократичною, правовою, соціальною державою.

2. Дослідження історії розвитку громадської добродійної діяльності у загальносвітовому, європейському контексті та на українських землях дозволило виділити загальні передумови, закономірності, здійснити їхню часову періодизацію та виокремити особливості відображення у різних суспільно-політичних формаціях. Українському громадянському суспільству притаманні загальноєвропейські риси, при наявності низки національних особливостей: 1) зародженню у середньовічні часи сприяло відстоювання національних та релігійних особливостей, а не боротьба за громадянські права та свободи, як у більшості європейських країн; 2) світоглядні позиції представників українського

громадянського суспільства формувались не в координації, а в конфронтації з державним механізмом, що виражав антинаціональні ідеї, зокрема, Польською та Російською державами; 3) значний вплив на розвиток ідеології участі громадськості в публічному управлінні справили ідеї класової боротьби, соціалістичної революції та особливі механізми радянського типу управління; 4) формування сучасної ідеології українського громадянського суспільства відбувається шляхом досить неорганізованого відродження національних ідей суспільного розвитку, а також поступового впровадження загальноєвропейських та світових цінностей самоорганізованого громадянського суспільства.

3. Проведення етимологічного аналізу, дослідження нормативно-правових актів та практичної діяльності українських та іноземних організацій громадянського суспільства в історичній ретроспективі дозволило запропонувати для обрання узагальнюючого поняття громадських утворень в Україні нову категорію: невідприємницька громадська організація. Цей термін відповідає всесвітньо визнаній аббревіатурі недержавної організації; базується на домінуючому в українській правозастосовній, науковій практиці понятті «громадська організація»; розвиває існуючі законодавчі конструкції щодо невідприємницьких товариств; не потребує значних змін у нормативних актах та світоглядних позиціях, а також адаптаційного періоду для впровадження. Невідприємницька громадська організація – громадське формування, що діє на засадах добровільності та рівноправності для спільної реалізації прав і свобод людини, задоволення й захисту своїх законних інтересів та яке не має на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками.

4. Дослідження досвіду функціонування та впливу на державну політику недержавних організацій у розвинутих країнах світу у порівнянні з країнами пострадянського простору дозволило визначити, що саме ініціативи та активна позиція громадських об'єднань сприяють розвитку держави на позиціях демократії, гуманізму та забезпечення прав людини, на відміну від ізоляційної політики авторитарних держав періоду Холодної війни. Ці досягнення ефективні лише у довгостроковій перспективі. Україна, перебуваючи перед вибором західної (у розвинутих країнах) та східної (особливо яскраво вибудованої у Росії) моделей взаємодії громадських об'єднань із державою, має унікальну можливість зважити переваги і недоліки кожної з них. Головним фактором, що відрізняє ці моделі між собою, є фінансова залежність від держави та її посередницьких квазігромадських структур, керованість та участь у публічних правовідносинах в ролі підпорядкованого суб'єкта у східній моделі та рівноправність у організаційних, фінансових відносинах, розуміння громадської соціальної активності як невід'ємної свободи, що реалізовується через інструментарій недержавної асоціації у західній моделі. Якщо у східній моделі Україні можливо переймати окремі практики громадського впливу на вирішення невідкладних проблем суспільства, то методологія, організаційна та правова основа участі громадських об'єднань у публічному управлінні має бути побудована за західним, демократичним зразком. Прикладом готовності України до розбудови громадянського суспільства за цим зразком були масові протести

та скасування одного з так званих «законів 16 січня»: «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян», у змісті якого була спроба необґрунтовано нав'язати громадським об'єднанням принизливий статус іноземного агента.

За результатами вивчення іноземного досвіду для впровадження в українську практику було підібрано низку нових інструментів діяльності громадських об'єднань, що відображені у дисертації.

5. Шляхом опрацювання установчих документів та вивчення діяльності значного кола громадських об'єднань, аналізу наукових напрацювань та результатів опитування було проведено різнобічну класифікацію недержавних організацій за дванадцятьма критеріями. Формування авторської системи ознак дозволило з числа інших громадських об'єднань виокремити види організацій, що мають юридичне спрямування: 1) правозахисні організації, серед яких нами виділяються інституції захисту загальних прав людини та прав окремих категорій осіб; 2) правопросвітницькі організації у громадському рухові України; 3) юридичні клініки вищих навчальних закладів як особливі організації громадського сектору; 4) науково-експертні недержавні організації; 5) інші.

6. За результатами опрацювання масиву нормативно-правового регулювання діяльності громадських об'єднань було підготовлено пропозиції до його удосконалення. Ключовою пропозицією є утворення, шляхом систематизації, нового Кодексу непідприємницьких громадських організацій, за структурою, що охопить усю організаційну різноманітність їхніх видів та інструментів діяльності.

Щодо удосконалення чинних нормативно-правових актів обґрунтовуються зміни і доповнення до Конституції України, Цивільного, Податкового, Бюджетного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, законів України: «Про громадські об'єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про волонтерську діяльність», «Про державні цільові програми» та ін.

Прикладний характер дослідження дозволив надати конкретні пропозиції щодо удосконалення підзаконних нормативно-правових актів щодо діяльності різних громадських об'єднань, розробити проект нової редакції Типового положення про діяльність юридичних клінік вищих навчальних закладів України, що містить комплекс адміністративно-правових основ їхньої діяльності.

7. Взаємодія громадських об'єднань юридичного спрямування нами розглядається як елемент зовнішньоорганізаційної діяльності суб'єктів публічного управління. Сучасний стан взаємодії центральної та місцевої влади з інститутами громадськості в Україні нами оцінюється як неякісний та побудований на концептуально хибних передумовах. Для сучасної України характерна надмірна централізація влади і організації суспільства. Інструменти формування і реалізації ініціатив громади місцевою владою, підконтрольності влади населенню є недостатньо дієвими.

З метою усунення вказаних недоліків та побудови якісного впливу громадського сектору на публічне управління нами удосконалено систему принципів та форм взаємодії державних органів і недержавних інституцій, надано конкретні пропозиції щодо покращення взаємодії місцевих та центральних органів публічного адміністрування з громадськістю, вперше в адміністративно-правовому дослідженні комплексно розкрито елементи взаємодії між недержавними організаціями щодо їхнього впливу на процеси публічного управління.

8. Констатовано, що найбільш методологічно та організаційно розвиненою формою діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування є правозахист. Дослідження практики діяльності правозахисних громадських об'єднань дозволило розкрити основні інструменти їхньої діяльності, запропонувати показники її якості, що базуються на різних факторах організації та управління, а також навести конкретні пропозиції удосконалення нормативного урегулювання правозахисних інструментів недержавних організацій. Зокрема, надання доступу до інформації, розпорядником якої є державний орган, для громадського розгляду випадків порушень прав людини; одержання роз'яснень від представників державних органів чи інших інституцій щодо справи, що знаходиться у провадженні громадської організації; дослідження обставин порушення прав людини безпосередньо у місцях, де вони вчинені, включаючи місця обмеження особистої свободи; здійснення перевірок діяльності громадської організації лише на підставі заяви про її протиправні дії із передбаченням юридичної відповідальності за незаконне втручання.

9. Обґрунтовано потребу систематизувати організаційно-правові основи науково-експертної діяльності громадських організацій шляхом прийняття спеціального закону щодо механізмів громадського моніторингу і експертизи. У цьому акті слід відпрацювати зміст та інструменти громадських експертних досліджень, систему організації оцінки дій та рішень органів публічної влади, визначити вимоги до форми експертних висновків та експертних пропозицій, охарактеризувати загальні питання юридичної відповідальності держслужбовців за неналежне сприяння проведенню громадської оцінки тощо. Для реагування на неналежне забезпечення громадських експертиз з боку держслужбовців пропонується встановлення адміністративної відповідальності за необґрунтовану відмову у забезпеченні проведення громадської експертизи, а також інше порушення законодавства про взаємодію державного органу з громадськими інституціями, вчинене з вини посадової особи органу виконавчої влади або місцевого самоврядування.

10. Доведено, що правова освіта є одним із головних елементів правового виховання, яке у сучасному українському суспільстві перебуває у занепаді. Джерелом розвитку правової освіти як напряму правового виховання можуть бути позитивні практики такого недостатньо оціненого соціального інституту як правова просвіта. Надано визначення правопросвітньої роботи у діяльності громадських об'єднань, охарактеризовано її зміст та сутність, запропоновано ключові характеристики підтримки з боку держави практичного права як

ефективної форми правової просвіти. На прикладі діяльності юридичних клінік, у яких успішно функціонує правопросвітній напрям діяльності, визначено методологію та основні інструменти такої діяльності: викладання курсу «Практичне право» та розроблених на його основі інших спеціалізованих програм, надання соціально незахищеним верствам населення консультацій та роз'яснень з питань різних галузей права, організація правопросвітніх семінарів та тренінгів.

11. В числі утворень, які займають особливе місце в структурі інститутів громадянського суспільства, виділено юридичні клініки вищих навчальних закладів. У їхній діяльності, яка відображає загальносвітові тенденції та має національні особливості в Україні, присутні в рівному ступені прояви державного і громадського секторів. Юридичні клініки охарактеризовано за класичними елементами адміністративної правосуб'єктності, розкрито зміст завдань, напрямів та інструментів діяльності. У зв'язку із цим обґрунтоване віднесення юридичної клініки до особливого виду організацій громадського суспільства, що утворена за спільною ініціативою вишу та спільноти його викладачів і студентів, поєднує традиційні ознаки зареєстрованих громадських об'єднань і вільно утворених неформальних організацій (у розумінні Фундаментальних принципів щодо статусу неурядових організацій в Європі).

12. За результатами прикладного дослідження були обґрунтовані та розроблені:

- система адміністрування навчальних компонентів юридичної клінічної освіти, що включає впровадження у навчальний процес юридичних вишів елементів діяльності юридичних клінік;

- комплекс показників управління якістю у діяльності персоналу юридичних клінік, що містить організаційне урегулювання усіх напрямів та форм діяльності юридичних клінік в Україні.

Зазначені положення відображені у підготовленому проекті нової редакції Типового положення про діяльність юридичних клінік вищих навчальних закладів України, що містить комплекс адміністративно-правових основ діяльності юридичних клінік, програми навчального курсу «Основи юридичної клінічної практики» та практики студентів у юридичній клініці, норми обліку праці залучених до роботи юридичних клінік науково-педагогічних працівників, етичні правила діяльності юридичних клінік.

Для практичного спрямування дослідження якості діяльності юридичних клінік впроваджено у практичну діяльність результати комплексу дослідницьких експериментів:

- з апробації програми практики студентів у юридичній клініці. За результатами було сформоване положення про практику студентів у юридичній клініці, що використовується у практичній діяльності юридичного клінічного руху України;

- з визначення норм обліку навчального навантаження науково-педагогічних працівників, які залучаються до виконання завдань юридичної

клініки в якості викладачів-кураторів (система норм була схвально оцінена професійною спільнотою та впроваджується в діяльності юридичних клінік, включена до Стандартів діяльності юридичних клінік України);

– з обліку форм роботи студентів юридичної клініки, який здійснювався у Національній академії внутрішніх справ та дозволив у єдиному джерелі («Екрані результативності») визначити ключові критерії оцінки діяльності персоналу юридичної клініки;

– з формулювання та апробації 30 критеріїв якості діяльності юридичних клінік. Узагальнення результатів експерименту дозволило сформулювати головні критерії оцінки за класифікаційними групами: кількісні та якісні, позитивні і негативні, а також за напрямками діяльності юридичної клініки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, навчальні посібники:

1. Галай А.О. Недержавні організації юридичного спрямування як учасники публічного управління / Андрій Олександрович Галай: [Монографія].– К.: КНТ, 2015.– 408 с.

Рецензія: Константинов С.Ф. Новаційне бачення щодо ролі недержавних організацій у публічному процесі. Рецензія на монографію Галай А.О. Недержавні організації юридичного спрямування як учасники публічного управління / Сергій Федорович Константинов // Митна справа.– Спеціальний випуск, 2014 (факт. 2015).– С. 307-308.

2. Галай А.О., Стаднік В.В. Організаційна та управлінська модель юридичної клініки в Україні: забезпечення якісного функціонування: Навчальний посібник / А.О. Галай, В.В. Стаднік.– К.: Атіка, 2005.– 280 с.

3. На допомогу юридичним клінікам / Суровська Л.І., Журман Д.В., Поштарук Д.О., Галай А.О. та ін. / Навчально-методичний посібник для студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів.– Сімферополь: Кримський юридичний інститут Харківського національного університету внутрішніх справ, 2006.– 200 с.

4. Посібник для спостережних комісій України / Галай А.О., Гречанюк С.К., Іваньков І.В., Стаднік В.В. та ін. – М.: PRI, 2007.– 195 с.

5. Галай А.О., Іваніщ Я.В., Стаднік В.В. Основи юридичної клінічної практики: Навчально-методичний посібник / За ред А.О. Галай.– К.: Атіка, 2007.– 204 с.

6. Галай А.О. Основні навчальні компоненти юридичної клінічної освіти: шляхи впровадження клінічного спецкурсу та практики студентів у навчальний процес вищих навчальних закладів в Україні. Навч. посібник / Андрій Олександрович Галай.– К.: КНТ, 2009.– 96 с.

7. Юридична дидактика: Посібник з викладання права та юридичних дисциплін / В.С. Бігун, А.О. Галай, Н.М. Крестовська, М.В. Савчин, І.Я. Сенюта, В.М. Сотниченко, Р.О. Стефанчук, С.Г. Стеценко, Н.М. Ярмиш/ за ред. Р.О. Стефанчука.– К.: СПД Юсип'юк В.Д., 2009.– 191 с.

8. Правові та організаційні засади взаємодії служби дільничних інспекторів міліції з громадськістю: навч. посіб./ І.К.Василенко, А.О. Галай, В.В. Доненко, Д.Г.Заброда та ін. – Дніпропетровськ: ДДУВС, 2011.– 156 с.

9. Галай А.О. Юридична клінічна практика: навчально-методичний посібник / Андрій Олександрович Галай. – Київ: КГБ НАВС, 2012.– 200 с.

10. Взаємодія суб'єктів протидії насильству в сім'ї: [монографія] / Н.Б. Шамрук, А.О. Галай, С.К. Гречанюк. – Чернігів: ЧНПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2013.– 174 с.

11. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству [Монографія] / А. О. Галай, В. О. Галай, Л. О. Головка, В.В. Муранова та ін. / За заг. ред. А. О. Галай. – К.: КНТ, 2014. – 160 с.

12. Практичне право: протидія насильству: Навчально-методичний посібник/ О.Ф. Штанько, А.О. Галай, В.В. Стаднік та ін. / За заг. ред. О.Ф. Штанька.– К.: Атіка, 2004.– 272 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

13. Галай А.О., Стаднік В.В. “Юридична клініка” в Київському інституті внутрішніх справ / А.О. Галай, В.В. Стаднік // Проблеми пенітенціарної теорії та практики. Бюлетень КІВС.– 2000.– №5.– С. 222-225.

14. Галай А.О. Підбір персоналу юридичної клініки як технологія кадрового менеджменту / Андрій Олександрович Галай // Проблеми пенітенціарної теорії та практики. Бюлетень КІВС.– 2004.– №9.– С. 486-494.

15. Галай А. Юридична клініка як організація громадянського суспільства: доведення від протилежного / Андрій Олександрович Галай // Право України.– 2007.– № 11.– С. 114-118.

16. Галай А.О. Удосконалення діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку / Андрій Олександрович Галай // Науковий вісник КНУВС.– 2008.– №2.– С. 99-105.

17. Галай А. Шляхи впровадження курсу юридичної клінічної освіти в навчальний процес ВНЗ України / Андрій Олександрович Галай // Право України.– 2009.– №1.– С. 16-22.

18. Галай А.О. Аналіз наукових підходів до визначення недержавних організацій в Україні / Андрій Олександрович Галай // Науковий вісник КНУВС.– 2009.– №6.– С. 43-51.

19. Галай А.О. Пошук узагальнюючого поняття для організацій громадянського суспільства у Конституції та законах України / Андрій Олександрович Галай // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць.– 2009.– №3(44).– С. 107-114.

20. Галай А.О. Взаємодія органів місцевої влади та недержавних організацій як шлях вирішення соціальних проблем громади / Андрій Олександрович Галай // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Право.– 2010.– Випуск 8. (№934).– Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна., 2010.– С. 19-23.

21. Галай А.О. Умови взаємодії органів місцевої влади та недержавних організацій у контексті децентралізації влади в Україні / Андрій Олександрович Галай // Підприємництво, господарство і право.– 2011.– №7.– С. 30-34.

22. Галай А.О. Способи залучення організацій громадянського суспільства до до реалізації прав пацієнтів в Україні / Андрій Олександрович Галай // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки.– 2011.– №51.– С. 26-32.

23. Галай А.О. Практичне право як новаційна форма правового виховання української молоді / Андрій Олександрович Галай // Публічне право.– 2011.– №4.– С. 264-271.

24. Галай А.О. Теоретичні засади взаємодії інститутів держави і громадянського суспільства (у контексті протидії насильству у сім'ї) / А.О. Галай, Н.Б. Шамрук // Митна справа. – 2012. - № 2. – С.123-129.

25. Галай А.О. Юридична клініка як суб'єкт адміністративних правовідносин / Андрій Олександрович Галай // Бюлетень Міністерства юстиції України.– 2013.– №4 (138).– С. 66-74.

26. Галай А.О. Історія становлення та розвитку громадської добровільної діяльності / Андрій Олександрович Галай // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право».– 2012.– №4 (25).– С. 45-49.

27. Галай А.О. Участь громадських організацій юридичного спрямування у публічному управлінні в США / Андрій Олександрович Галай // Право та управління.– 2012.– №1.– С. 155-167.

28. Галай А.О. Зміст та форми взаємодії громадських організацій з державними інститутами / Андрій Олександрович Галай // Право та управління. – 2012.– №3.– С. 87-98.

29. Галай А.О. Удосконалення правових основ діяльності невідприємницьких громадських організацій в Україні / Андрій Олександрович Галай // Бюлетень Міністерства юстиції України.– 2014.– №11.– С. 98-104.

30. Галай А. Становлення юридичної клінічної освіти в Україні та у деяких інших країнах світу / А. Галай // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 4. – С. 39–48.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та порівнянні до них:

31. Галай А.А. Взаимодействие органов местной власти и негосударственных организаций: поиск условий децентрализации власти в Украине / Андрей Александрович Галай // Гражданское общество в России и за рубежом.– 2011.– №3.– С. 8-11.

32. Galai A.O. Experience of legal scientific expertise of Ukrainian public organizations / Andrii Oleksandrovitich Galai // Europäische Fachhochschule: European Applied Sciences.– № 2 2013 (January) Volume 2.– S. 206-208.

33. Галай А. Негосударственные правозащитные организации как элемент механизма защиты прав человека в Украине / Андрей Александрович Галай // Закон и жизнь (Молдова).– 2013.– № 9/2 (261).– С. 108-111.

34. Galai A. Arten und Tätigkeitsspektrum ukrainischer Menschenrechtsorganisationen / Andrej Galai // Recht der Osteuropäischen Staaten; ReOS 02/14.– 2014.– №2.– S. 91-103.

35. Галай А.О. Вибір оптимальної моделі взаємодії самоорганізованого громадянського суспільства та сучасної Української Держави / Андрій Олександрович Галай // Адміністративне право і процес.– 2014.– №4 (10).– С. 9-15.

Опубліковані праці апробаційного характеру та інші, які додатково відображають наукові результати:

36. Стаднік В.В., Галай А.О. Юридичне консультування засуджених шляхом листування як форма роботи юридичної клініки / В.В. Стаднік, А.О. Галай // Матеріали Всеукр. науково-практичної конференції «Інноваційні методики юридичної освіти: поняття, зміст та практика застосування», Національний унів. «Києво-Могилянська академія», 29.11.2003р. – С. 34-36.

37. Галай А.О., Стаднік В.В. Проведення правозахисних і правопросвітницьких заходів для населення міста Києва: досвід юридичної клініки Київського інституту внутрішніх справ / В.В. Стаднік, А.О. Галай // Матеріали науково-практичної конференції «Вищі навчальні заклади – Києву», Головне управління освіти і науки КМДА, 12.03.2004р. Спеціальний випуск. – Ч.1. – К.: Київський державний центр науково-технічної і економічної інформації, 2004.– С.19-21.

38. Галай А.О., Іваніщ Я.В. Педагогічна характеристика юридичної клінічної освіти / А.О. Галай, Я.В. Іваніщ // Вісник Асоціації юридичних клінік України.– 2005.– №2.– С. 2-4.

39. Галай А.О., Іваніщ Я.В. Освітній тренінг: позитивний приклад взаємодії державних закладів освіти і недержавних організацій / А.О. Галай, Я.В. Іваніщ // Вища освіта України.– Додаток 3 (т.2).– 2006р.– Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору».– С. 75-81.

40. Галай А.О. Взаємодія держави та об'єднань громадян: огляд основних світових моделей / Андрій Олександрович Галай // Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: Зб. матер. наук.-практ. конф. (м.Київ, 22 грудня 2006 р.) / Ред. кол.: О.М.Джужа, В.М.Дзюба, С.Г.Стеценко, А.О.Галай.– К.: КНУВС, 2006.– С. 164-168.

41. Галай А.А. Сущность благотворительной общественной деятельности в современном обществе: взгляд сквозь призму особенностей американского, европейского и славянского государств / Андрей Александрович Галай // Постсоветская государственность: проблемы интеграции и дезинтеграции: Материалы VI международной научно-теоретической конференции. Санкт-

Петербург, 15 апреля 2006 года / Под общ. ред. Р.А. Ромашова, Н.С. Нижник. Ч.1.– СПб.: СПб. универ. МВД России, 2006.– С. 40-48.

42. Галай А.О. Шляхи задіяння громадського руху до забезпечення прав пацієнтів в Україні: організаційно-правовий та управлінський аспекти / Андрій Олександрович Галай // Медичне право України: проблеми становлення і розвитку: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права «Медичне право України: проблеми становлення і розвитку» (19-20 квітня 2007 року, м.Львів) /Упор. к.ю.н. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я.– Л.: ЛОБФ «Медицина і право», 2007.– С. 60-67.

43. Галай А.О. Юридична клініка як особливий інститут держави та громадянського суспільства / Андрій Олександрович Галай // Від громадянського суспільства – до правової держави. Тези II Міжнародної науково-практичної конференції.– Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007.– С. 35-38.

44. Галай А.О. Генезис благодійної громадської діяльності в суспільстві: особливості американської, європейської та слов'янської держав / Андрій Олександрович Галай // Будуємо разом. Вісник розвитку організацій.– Випуск 3 (3).– 7.09.2007.– С.1-7.

45. Галай А.О. Пошук узагальнюючого поняття для утворень недержавного сектору: мовний аналіз / Андрій Олександрович Галай // Збірник матеріалів IX міжнародної наукової конференції «Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку» (27.01.- 31.01.2008 р., м.Косів Івано-Франківської області).– Випуск 9.– К.: Київський університет права НАНУ, 2008.– С. 238-241.

46. Галай А. 12 тез про впровадження практики студентів у юридичній клініці / Андрій Олександрович Галай // Правоосвітницька діяльність юридичних клінік на базі ВНЗ: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / За заг. ред. Соколенко О.Л. – Дніпропетровськ: ДНУ ім. Олеса Гончара, 2009.– С. 8-12.

47. Галай В.О., Галай А.О. Правова просвіта у галузі захисту прав пацієнтів як перспективний напрям реформи охорони здоров'я: досвід громадських організацій / В.О. Галай, А.О. Галай // Медичне право України: проблеми управління та фінансування охорони здоров'я: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права (II Міжнародної науково-практичної конференції з медичного права) (23-24 квітня 2009р., м.Львів) / Упор. к.ю.н., доц. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я.– Львів, ЛОБФ «Медицина і право», 2009.– С. 51-56.

48. Галай А. А. Организация практики студентов в юридической клинике как формы практического обучения в Вузе (украинские реалии и перспективы) / Андрей Александрович Галай // Актуальные вопросы теории и практики развития клинического юридического образования: материалы II международной науч.-практ. конференции – отв. ред. И.Г. Смирнова, Л.А. Тетерина.– Иркутск: Изд. БГУЭП, 2009.– С. 16-20.

49. Галай А.А. Особенности юридической клиники ВУЗа как организации гражданского общества / Андрей Александрович Галай // Гражданское общество

и правовое государство как факторы модернизации российской правовой системы: Материалы международной научно-теоретической конференции / Под общ. ред. Н.С. Нижник: в 2 ч. Ч.1.– СПб.: Астерион, 2009.– С. 183-185.

50. Галай А.А. Стандартизация юридических клиник как путь повышения качества их деятельности / Андрей Александрович Галай // Сборник статей Международной научно-практической конференции «Актуальные вопросы реализации прав граждан».– Г. Подольск, 20.04.2010.– Подольск: ОК «Среднерусский университет», 2010.– С. 12-14.

51. Галай А.О. Громадський контроль за органами виконавчої влади в контексті децентралізації влади / Андрій Олександрович Галай // Круглий стіл «Державний контроль: нові погляди на його сутність та призначення» (м. Київ, ННПП НАВС, 17.05.2011).– К.: НАВС, 2011.– С. 14-15.

52. Галай А.О. Чому недостатньо активно впроваджуються юридичні клініки у вищих навчальних закладах України? / Андрій Олександрович Галай // Юридичні клініки в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: мат. Всеукр. круглого столу з предст. юридичних клінік України (28 жовтня 2011 року, Одеса) / за заг. ред. д.ю.н., проф., акад. НАПрН України С.В. Ківалова.– Одеса: Фенікс, 2011.– С. 16-19.

53. Галай А.О. Пошук сучасних пріоритетів розвитку юридичних клінік в Україні / Андрій Олександрович Галай // Матеріали всеукраїнського науково-практичного круглого столу «Діяльність юридичних клінік України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про безоплатну правову допомогу», проведеного на базі ЕНЛ «Правничка клініка» факультету правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» в рамках щорічної науково-практичної конференції «Дні науки в НАУКМА» 27.01.2012 року.– К.: Правова країна, 2012.– С. 6.

54. Галай А.О. Попередження ксенофобії зусиллями юридичного клінічного руху України / Андрій Олександрович Галай // Противодействие ксенофобии, экстремизму и терроризму в современном обществе: Научные труды Международной научно-практической конференции / Под общ. ред. Игнатова А.Н. ; Институт экономики и права (филиал) ОУП ВПО «Академия труда и социальных отношений» в г. Севастополе. – Симферополь: КРП «Издательство «Крымучпедгиз», 2012.– С. 382-386.

55. Галай А.О. Досвід діяльності американських громадських організацій юридичного спрямування / Андрій Олександрович Галай // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення [Текст]: Ч.1: матеріали IV Всеукр. наук.-теорет. конф., Київ, 11.10.2012р.– К.: НАВС, 2012.– С. 47-49.

56. Галай А.А. Участие общественных организаций юридического направления в государственной политике в США / Андрей Александрович Галай // Общественный контроль: новая форма государственно-правового участия: сборник статей и материалов по итогам Всероссийской научно-практической конференции.– М.: Издательство «Юрист», 2012.– С. 31-35.

57. Галай А.О. Стандарти якості правопросвітньої роботи юридичних клінік у напрямі «Практичне право» / Андрій Олександрович Галай // Взаємодія

загальноосвітніх навчальних закладів та юридичних клінік в правопросвітній роботі: стан та перспективи розвитку: матеріали науково-практичної конференції, 9 квітня 2013 р. [Текст].– К.: Авалон-принт, 2013.– С. 18-21.

58. Галай А.О. Шляхи впровадження юридичної клінічної освіти у навчальний процес та річне навантаження викладачів / Андрій Олександрович Галай // Право та держава в умовах глобалізації та регіоналізації: Матеріали науково-практичної конференції, 14 жовтня 2011 року.– Ірпінь: Державна податкова служба України, Національний університет ДПС України, 2011.– С. 517-519.

59. Галай А.О. Основні напрями наукової експертизи у діяльності українських недержавних організацій юридичного напрямку / Андрій Олександрович Галай // Теорія та практика адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів України: матеріали наук.-практ. конф. наукового товариства «Правова основа громадської безпеки в Україні, м. Київ, 5.04.2013.– К.: ННПКГБПС НАВС, 2013.– С. 7-9.

60. Галай А. А. Деятельность украинских негосударственных организаций юридического направления в сфере научной экспертизы / Андрей Александрович Галай // Правовая система России: традиции и инновации: Материалы X всероссийской научно-теоретической конференции. Санкт-Петербург, 25–27 апреля 2013 г. / Под общ. ред. Н. С. Нижник: В 5 ч. Ч. III. СПб.: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2013.– С. 166-171.

61. Галай А.О. Розширення форм діяльності українських громадських правозахисних організацій як складова правової реформи / Андрій Олександрович Галай // Правові реформи в Україні [Текст] Ч. 1 : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-теор. конф., Київ, 16 жовт. 2013 р. – К. : НАВС. – 2013.– С. 97-98.

62. Галай А.О. Діяльність недержавних правозахисних організацій у галузі реалізації та захисту прав людини / Андрій Олександрович Галай // Проблемні питання стану дотримання захисту прав людини в Україні [Текст] : зб. матеріалів IV Всеукраїнської наук.-теорет. конф. : у 2 ч. (Київ, 5 груд. 2013 р.).– Ч. 1. – К.: НАВС, 2013.– С. 92-93.

63. Галай А.О. Шляхи побудови діяльності міліції на місцях, орієнтованої на взаємодію з громадськістю / Андрій Олександрович Галай // Організація і тактика діяльності міліції громадської безпеки: проблеми теорії і практики (м. Донецьк, 25 жовтня 2013 року). – Донецьк: Донецький юридичний інститут МВС України, 2013.– С. 20-22.

64. Галай А. Проект стандартов деятельности юридических клиник Украины: правопросветительский компонент / Андрей Александрович Галай // Сборник программ и технологий в сфере юридического клинического образования. Материалы Научно-практической конференции «Юридическое клиническое движение в России: опыт и перспективы». 27–28 января 2014 г.– М.: Парнас, 2014. – С. 95-104.

65. Галай А.А. Этика консультирования и стандарты качества деятельности юрклиник / Андрей Александрович Галай // Тезисы докладов IV Межвузовской научно-практической конференции с международным участием

студентов, преподавателей, юристов, выпускников Юридических клиник «Юридическая клиника – школа обретения практических навыков юриста» (15 апреля 2014г.) / редкол.: Ю.А. Хватик [и др.]. – Минск: БГЭУ, 2013. – С. 13-15.

66. Положення про центр юридичної клінічної освіти (пенітенціарну юридичну клініку) Інституту кримінально-виконавчої служби [Текст] / авт.-уклад. А. О. Галай. – К. : Центр ЮКО ІКВС, 2014. – 17 с.

67. Галай А.О. Пенітенціарна юридична клініка / Андрій Олександрович Галай // Науковий вісник ІКВС.– 2014.– №1 (5).– С. 3-8.

68. Галай А.А. Этические основы отказа клиенту в оказании правовой помощи юридической клиникой / Андрей Александрович Галай // Молодежь и наука: сборник материалов X Юбилейной Всероссийской научно-технической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых с международным участием, посвященной 80-летию образования Красноярского края, [Электронный ресурс], № заказа 1644/отв. ред. О. А. Краев. – Красноярск: Сиб. федер. ун-т., 2014. [Электронный ресурс].– Режим доступа: http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2014/pdf/d01/s07/s07_168.pdf

69. Галай А.О., Михальченко М.Ю. Юридична Клініка як форма активізації практичної підготовки пенітенціарного персоналу / Андрій Олександрович Галай, Михайло Юрійович Михальченко // Аспект. Інформаційний бюлетень.– 2002.– №2 (7).– С.26-28.

70. Батчаєв В.К., Галай А.О. Участь громадськості у проведенні службових розслідувань в органах внутрішніх справ України / Володимир Батчаєв, Андрій Галай // Реформи законодавства України в умовах євроінтеграції [Текст] : матеріали VI Всеукр. наук.- теорет. конф. (Київ, 30.10.2014) : [у 2 ч.].– К.: НАВС, 2014.– Ч. 1.– С. 24-25.

71. Галай А.О. Впровадження юридичних клінік в юридичну освіту: європейський та український досвід / Андрій Олександрович Галай // Європеїзація української юридичної освіти: німецько-український досвід: Матеріали міжн. наук.-практ. конференції (21-22.11.2014, м. Київ, КНУ ім. Т.Г. Шевченка).– К.: КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2014. [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://vk.com/topic-50279730_27715334

72. Галай А. Пошук оптимальних шляхів співпраці юридичної клініки з державними органами та недержавними організаціями: на прикладі Пенітенціарної юридичної клініки Інституту кримінально-виконавчої служби / Андрій Галай // Форум партнерів юридичної клініки Хмельницького університету управління та права (7.11.2014, м. Хмельницький, ХУУП) [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/ALCUkraine/>

73. Галай А.О. Невідкладні завдання реформи діяльності державної пенітенціарної служби України / Андрій Олександрович Галай // Сучасні проблеми реформування кримінальної юстиції в Україні: збірник матеріалів Інтернет-конференції (Київ, 28 листопада 2014 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2014.– С. 15-18.

74. Галай А. К вопросу о качестве правопросветительской работы юридических клиник типа Street Law / А. Галай // Повышение качества подготовки кадров юристов в условиях развития инновационной образовательной среды [Научное издание]. – М.: Проспект, 2014. – С. 115-119.

75. Галай А. Юридична клініка як суб'єкт навчально-виховного процесу у середній школі / Андрій Олександрович Галай // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – №1. – С. 84-87.

АНОТАЦІЯ

Галай А.О. Адміністративно-правові засади діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національна академія прокуратури України. Київ, 2015.

У дисертації на основі аналізу законодавства та практики його реалізації, дослідження теорії, а також національної і зарубіжної практики комплексно розкрито сучасні науково-обґрунтовані положення адміністративно-правового регулювання, організації та управління громадськими об'єднаннями юридичного спрямування, їхньої участі у публічному управлінні, запропоновані конкретні шляхи удосконалення нормативних основ та практичної діяльності цих інституцій.

Досліджено теоретико-правові та історичні аспекти участі недержавних організацій у публічному управлінні. Охарактеризовано адміністративно-правове регулювання функціонування громадських об'єднань юридичного спрямування та зміст їхньої взаємодії з публічними інституціями. Досліджено інструментарій діяльності та впливу на відносини публічного управління окремих видів громадських об'єднань юридичного спрямування. Охарактеризовано статус юридичної клініки як інституту громадянського суспільства і суб'єкта адміністративно-правових відносин.

Ключові слова: громадські об'єднання, недержавні організації, публічне управління, взаємодія інститутів громадянського суспільства та правової держави, правозахисні організації, науково-експертні організації, правопросвітницькі організації, юридичні клініки.

АННОТАЦИЯ

Галай А.А. Административно-правовые основы деятельности общественных объединений юридического направления в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право; финансовое право;

информационное право. – Национальная академия прокуратуры Украины. Киев, 2015.

В диссертации, на основе анализа законодательства и практики его реализации, исследования теории, а также национальной и зарубежной практики, отражены современные научно-обоснованные положения административно-правового регулирования, организации и управления общественными объединениями юридического направления, их участия в государственном управлении. Предложены конкретные пути совершенствования нормативных основ и практической деятельности этих институтов. Исследование деятельности общественных объединений позволило обосновать, что принимает участие в государственном управлении специальная их группа, которой присущи особые организационные и управленческие признаки. Объединяющим критерием таких институтов гражданского общества было предложено юридическое направление их деятельности. Исходя из этого критерия были выделены следующие виды общественных объединений юридического направления: правозащитные, правопросветительские, научно-экспертные организации, юридические клиники высших учебных заведений и др.

Ключевой тезис, доказанный в исследовании: с одной стороны, совершенствование публичного управления, направленного на реализацию и защиту интересов общества и отдельных лиц может быть осуществлено с помощью приобщения к числу субъектов административного права широкого круга негосударственных организаций юридического направления; с другой – совершенствование основ функционирования непредпринимательских общественных организаций и их участия в публичном управлении может произойти благодаря инструментарию административного права как права управления.

Исследованы теоретико-правовые и исторические аспекты участия негосударственных организаций в публичном управлении, осуществлен анализ зарубежного опыта в этой сфере. По результатам научного анализа было сформулировано определение непредпринимательская общественная организация – общественное объединение, действующее на принципах добровольности и равноправия для совместной реализации прав и свобод человека, реализации и защиты законных интересов и не имеющее целью получение прибыли для ее последующего распределения между участниками.

Охарактеризованы административно-правовое регулирование функционирования общественных объединений юридического направления и содержание их взаимодействия с государственными институтами. Обосновано, что в целях совершенствования публичного управления и участия в нем общественных объединений целесообразна систематизация правовых норм относительно их деятельности и создание путем кодификации нового Кодекса непредпринимательских общественных организаций. Предложены структура и содержание этого акта.

Доказано, что совершенствованию науки административного права будет способствовать урегулирование сотрудничества негосударственных организаций не только с государственными органами, но и без их участия, если предметом взаимодействия будет влияние на отношения публичного управления. Аспектами урегулирования такого взаимодействия были определены: 1) содержание правоотношений по взаимодействию указанных субъектов; 2) направления и формы взаимодействия общественных организаций юридического направления; 3) особенности взаимодействия негосударственных организаций, направленного на финансовое и материально-техническое обеспечение их деятельности; 4) этические основы взаимодействия и их закрепление на уровне регулятивных актов организаций.

Раскрыты научно-прикладные положения касательно инструментов деятельности общественных объединений юридического направления, в частности сформулированы конкретные предложения по совершенствованию правозащитной, правопросветительской и научно-экспертной деятельности общественных объединений.

Впервые в административно-правовом монографическом исследовании охарактеризован статус юридической клиники как института гражданского общества и субъекта административно-правовых отношений, обоснованы системные предложения по утверждению их в таком статусе и совершенствованию деятельности юридических клиник.

Система выводов охватывает обобщения теоретического характера по поводу деятельности институтов гражданского общества и их взаимодействия с государством; предложения по совершенствованию административно-правового регулирования деятельности общественных объединений юридического направления; рекомендации практического характера относительно функционирования непредпринимательских общественных организаций и их участия в правоотношениях публичного управления.

Исследование основано на личном опыте сотрудничества автора с негосударственными организациями различных организационно-правовых форм; обработке официальных и научных статистических данных; изучении нормативно-правовых актов, 123 уставов и других организационных актов украинских и зарубежных неправительственных организаций; проведении ряда исследовательских экспериментов; обобщении результатов системы анкетных опросов.

Ключевые слова: общественные объединения, негосударственные организации, публичное управление, взаимодействие институтов гражданского общества и правового государства, правозащитные организации, научно-экспертные организации, правопросветительские организации; юридические клиники.

ANNOTATION

Galai A. A. Administrative and legal foundations of practice of non-governmental organizations of legal direction in Ukraine. – The manuscript.

Thesis for the degree of Doctor in Law by specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; finance; information law. – National Academy of Prosecution of Ukraine. Kyiv, 2015.

In the thesis modern scientifically justified provisions of administrative and legal regulation, organization and management of non-governmental organizations of legal direction, their participation in public administration are comprehensively disclosed on the basis of analysis of legislation, practice of its implementation and investigation of the national and foreign theory and practice; specific ways to improve the regulatory framework and practice of these institutions are proposed.

Theoretical, legal and historical aspects of the participation of non-governmental organizations in public administration were investigated. Administrative and legal regulation of functioning of non-governmental organizations of legal direction and content of their interaction with governmental institutions were characterized. Means of activities and influence of certain types of non-governmental organizations of legal direction on public administration relations were studied. The status of legal clinic as institution of civil society and subject of administrative and legal relations were characterized.

Keywords: non-governmental organizations, NGOs, public administration, interaction of institutions of civil society and legal state, human rights organizations, scientific and expert organizations, legal education organizations, legal clinics.